

NEDOŽITÝCH 90 ROKOV DOCENTA ARNOLDA ŠKVARČEKA

Zora Machová, Jozef Minár

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra fyzickej geografie a geoekológie, e-mail: zora.machova@uniba.sk, jozef.minar@uniba.sk

ŽIVOT A PRÁCA

Arnold Škvarček sa narodil 28. apríla 1926 v Méricourt vo Francúzsku, kam rok predtým odišli za prácou jeho rodičia. V roku 1930 sa rodina vrátila na Liptov. Ľudovú školu vychodil v rodičovskej rodnej obci Ľubeľa, zmaturoval v roku 1947 na gymnáziu v Liptovskom Mikuláši. Od začiatku augusta 1944 bol v kontakte s partizánmi v oblasti Prašivej a sám sa ako partizán zúčastnil Slovenského národného povstania na strednom a dolnom Pohroní.

V rokoch 1947 až 1950 študoval učiteľskú kombináciu prírodopis – zemepis na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity (SU)¹. Ako študent sa zúčastňoval brigád na Trati mládeže². Vysokoškolské štúdium si doplnil na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave (VŠP)³ v rokoch 1953 až 1956 v kombinácii biológia – geografia.

V rokoch 1951 až 1956 A. Škvarček pracoval ako asistent na Geografickom ústave Pedagogickej fakulty a odborný asistent na Katedre geografie Vyššej školy pedagogickej v Bratislave a v rokoch 1956 až 1959 ako odborný asistent na Katedre geografie Fakulty prírodných vied VŠP, kde zastával aj funkciu vedúceho katedry. V tomto období prednášal a viedol cvičenia z matematickej kartografie a z kartografie pre študentov Vyššej a Vysokej školy pedagogickej. Od roku 1953 bol členom Komunistickej strany Československa.

Po zániku VŠP v roku 1959 prešiel na Katedru fyzickej geografie na Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde pôsobil ako odborný asis-

¹ Tento názov Univerzity Komenského sa používal v rokoch 1939 až 1954.

² Označenie povojnovej obnovy a prestavby pôvodne prvej verejnej úzkorozchodnej parnej železnice vo vtedajšom Uhorsku na trati Hronská Dúbrava – Banská Štiavnica československou a zahraničnou mládežou v rokoch 1948 až 1949.

³ Existovala v rokoch 1953 až 1959, potom boli jej štúdiá prenesené opäť na Univerzitu Komenského v Bratislave.

tent a docent až do svojho odchodu do dôchodku 1. októbra 1990. Okrem *Geomorfológie* a *Matematickej geografie* na nej prednášal i predmety *Metódy geomorfologického výskumu a geomorfologické mapovanie*, *Vybrané problémy z geomorfológie* a *Typy reliéfu a fyzickogeografické štruktúry Zeme* a viedol *Terénne cvičenia z fyzickej geografie*.

Zomrel 25. apríla 2000, tri dni pred dovŕšením veku 74 rokov.

Arnold Škvarček a Mária Bizubová v teréne v Nízkyh Tatrách (1988)

Docent Arnold Škvarček bol mimoriadne pracovitý a čestný človek. Bol vynikajúcim pedagógom s veľmi poctivým prístupom k vedeckej práci. Hlavnou náplňou jeho pedagogickej i vedeckovýskumnej práce na Univerzite Komenského bola geomorfológia so zameraním na terénny geomorfologický výskum a mapovanie. Tie tvorili aj metodický základ jeho postupových prác (všetky obhájil na Univerzite Komenského v Bratislave):

- kandidátska dizertačná práca: „Riečne terasy horného a stredného Hrona“ (1970, 139 s. + prílohy), titul CSc. získal v roku 1972 v odbore/programe „fyzická geografia“,
- rigorózna práca: „Pleistocénne zaľadnenie západnej časti Nízkyh Tatier“ (1977, 53 s. + prílohy), titul RNDr. získal v roku 1977 v odbore/programe „fyzický zemepis“ a
- habilitačná práca: „Niektoré aspekty vývoja reliéfu vybraných častí Západných Karpát so zvláštnym zreteľom na neotektonické pohyby“ (1977, 107 s.), titul docent získal v roku 1979 v odbore/programe „fyzická geografia“.

Svojimi výskumami prispel k poznaniu geomorfologického vývoja viacerých regiónov, predovšetkým na strednom Slovensku (Liptov, Nízke Tatry, horné a stredné Pohronie) a v okolí Bratislavy (Borská nížina, Malé Karpaty, Trnavská pahorkati-

na). Typický pre jeho štúdie je komplexný prístup (hodnotenie celého súboru geomorfologických procesov a foriem v ich vzájomných vzťahoch) a to aj v prípadoch, keď sa zaoberal špecifickými geomorfologickými fenoménmi ako riečny terasový systém Hrona alebo zaľadnenie Nízkych Tatier. Práve tento komplexný prístup mu umožnil identifikovať v rôznych regiónoch veľmi významný vplyv mladej aktívnej tektoniky na formovanie ich súčasného reliéfu (narušenie systému poriečnej rovne a starších riečnych terás kvartérnymi zlomami, opísanie mladých tektonických depresí na oboch úpätiach Malých Karpát, vplyv zlomov na priebeh a asymetriu dolinových systémov). Stal sa tak spoluzakladateľom novej morfotektonickej regionálnej geomorfologickej paradigmy v Západných Karpatoch, ktorej platnosť potvrdzujú aj súčasné geomorfologické a geologické výskumy.

Špecifikácia rozsahu zaľadnenia a deglaciacie Nízkych Tatier bola hlavnou náplňou poslednej etapy jeho výskumov v 80-tych rokoch minulého storočia. Poukazuje v nich opäť na rozhodujúci vplyv neotektoniky pre utváranie podmienok na zaľadnenie a špeciálne sa venuje fenoménu formovania kamenných ľadovcov, ktoré boli v starších štúdiách zamieňané s ľadovcovými morénami.

Veľká časť regionálnych geomorfologických výskumov docenta Škvarčeka nebola nikdy publikovaná a je obsiahnutá len vo viac ako dvadsiatich správach a štúdiách z úloh riešených pre prax (projektovanie stavby ciest, skládok odpadu, výskum rôznych krajinných potenciálov a prírodných hrozieb). Napriek ich orientácii na riešenie praktických úloh mali význam aj pre základný výskum. Práve posledná z nich (M. Zaťko a kol.: Analýza vybraných geoekologických komponentov Žiarскеj kotliny a okolitých pohorí: záverečná správa úlohy HZ 11/90-VČ, spracovaná v roku 1990 pre Slovenský geologický úrad Bratislava a IGHP Žilina) stála na začiatku prehodnocovania tradičnej denudačnej chronológie Západných Karpát vo svetle moderných geotektonických hypotéz a teórií.

Svojimi vedeckými prácami doc. RNDr. A. Škvarček, CSc., významne prispel k regionálnemu geomorfologickému poznaniu Slovenska, ale aj rozvoju metód geomorfologického mapovania a formovaniu regionálnej geomorfologickej teórie Západných Karpát. Bol rešpektovaným odborníkom v rámci celého bývalého Československa. Utvoril celý súbor učebných textov pre študentov a z jeho posledných skript z geomorfológie (vydaných v troch ďalších vydaniach po jeho smrti) sa učia študenti dodnes.

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ

Skriptá a učebnice

ŠKVARČEK, A. 1954. *Základy kartografie*. Bratislava: Slov. pedagog. naklad. 80 s. – Skriptá.

ŠKVARČEK, A. 1957. *Topografia a kartografia*. Bratislava: Slov. pedagog. naklad. 215 s. – Skriptá.

FRAŇO, J. a ŠKVARČEK, A. 1960. *Základy matematického (astronomického) zemepisu a materialistickej kozmogónie pre poslucháčov Vyššej a Vysokej pedagogickej školy*. Bratislava: Slov. pedagog. naklad. 115 s. – Skriptá.

- ŠKVARČEK, A. 1967. Geomorfologická hodnota hornín. In: KRIST, E.: *Petrografia vyvrelých, sedimentárnych a metamorfovaných hornín*. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 251-269. – VŠ učebnica.
- ŠKVARČEK, A. 1985. *Geomorfológia, pedogeografia, biogeografia. I. časť*. Bratislava: Univerzita Komenského. 141 s. – Skriptá.
- ZÁTKO, M., BIZUBOVÁ, M., MIČIAN, E., PLESNÍK, P., SEKO, L., ŠKVARČEK, A. a ZATKALÍK, F. 1986. *Cvičenia z fyzickej geografie*. Bratislava: Prírodovedecká fakulta Univ. Komenského. 264 s. – Skriptá.
- ŠKVARČEK, A. a SEKO, L. 1989. *Základné poznatky o Zemi a vesmíre*. Bratislava: Prírodovedecká fakulta Univ. Komenského. 157 s. – Skriptá.
- BIZUBOVÁ, M. a ŠKVARČEK, A. 1992. *Geomorfológia*. – 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského. – Skriptá. (Ďalšie tri vydania: 1996, 1998 a 2003).

Ďalšie vedecké a odborné publikácie

- ŠKVARČEK, A. 1960. Príroda Liptova. *Pamiatky a múzeá*, č. 4, s. 148-153.
- ŠKVARČEK, A. 1963. Prírodné pomery. In: PETROVIČOVÁ, E. a kol.: *Turistický sprievodca ČSSR, zväzok 41: Trábeč – Pohronský Inovec*. Bratislava: Šport, s. 7-18.
- ŠKVARČEK, A. 1966. Geomorfologické pomery strednej časti Malých Karpát., [Die geomorphologischen Verhältnisse im mittleren Teil der Kleinkarpaten]. *Geografický časopis*, roč. XVIII, č. 2, s. 132-145.
- ŠKVARČEK, A. 1968. Niekoľko poznámok ku kvartérno-geomorfologickému vývoju strednej časti Liptovskej kotliny pod Nízkymi Tatrami., [Einige Bemerkungen zur quartären geomorphologischen Entwicklung des Kessels Liptovská kotlina unter der Niederen Tatra]. *Geografický časopis*, roč. XX, č. 4, s. 354-359.
- ŠKVARČEK, A. 1971. Základné geomorfologické členenie Záhorskej nížiny., [Fundamental geomorphological division of Záhorská lowland]. *Geografický časopis*, roč. XXIII, č. 2, s. 133-136.
- ŠKVARČEK, A. 1972. Analýza zaokrúhlenia štrkov potoka Kľačianky., [Eine Analyse der Abrundung der Schotter des Baches Kľačianka]. *Geografický časopis*, roč. XXIV, č. 4, s. 328-337.
- ŠKVARČEK, A. 1973. Náčrt kvartérneho vývoja horského úseku doliny Hrona., [An outline of the quaternary evolution of the montan section of Hron valley]. *Geografický časopis*, roč. XXV, č. 2, s. 136-147.
- ŠKVARČEK, A. 1977 a 1978. Fyzickogeografické pomery katastrov obcí Liptova. In: *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. až III*. Bratislava: Veda.
- ŠKVARČEK, A. 1975. Príspevok ku kvartérnemu vývinu doliny Rudavy na Záhorskej nížine., [A contribution to the Quaternary evolution of the Rudava-valley in the lowland of Záhorie]. *Geografický časopis*, roč. 27, č. 4, s. 363-371.
- ŠKVARČEK, A. 1978. Glaciation of Mošnica valley in Low Tatras., [Zaľadnenie doliny Mošnice v Nízkych Tatrách]. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, nr. 16. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 177-190.
- ŠKVARČEK, A. 1979. Geomorfologické pomery severozápadnej časti Podunajskej nížiny v okolí Trnavy., [Geomorphological conditions of the north-western part of

- the Danube lowland in the surroundings of Trnava]. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, nr. 17. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 103-117.
- ŠKVARČEK, A. 1980. Pleistocénne zaľadnenie bazénu Veľkej Oružnej v Nízkyh Tatráh., [Pleistocene glaciation of the basin of Veľká Oružná in the Low Tatras]. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, nr. 18. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 13-31 + 1 mapa.
- ŠKVARČEK, A. 1981. Geomorfologické pomery Borskej nížiny., [Geomorphological conditions of the Borská nížina lowland]. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, nr. 19. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 165-183.
- ŠKVARČEK, A. 1983. Niektoré morfologické aspekty doliny Ďurkovej v Nízkyh Tatráh., [Some morphogenetic aspects of Ďurková valley in the Low Tatra mountains]. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, nr. 22. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 97-110.
- ŠKVARČEK, A. 1986. Niektoré aspekty pleistocénneho zaľadnenia Kráľovohoľských Tatier., [Some aspects of the Pleistocene glaciation in the Kráľovohoľské Tatry]. *Geografický časopis*, roč. 38, č. 2-3, s. 236-244.
- ŠKVARČEK, A. 1987. Reliéf Kozmálovských vrškov a prilahlých častí povrchových jednotiek Podunajskej nížiny., [Relief of Kozmálovské vršky and that of neighbouring parts of Danubian lowland]. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, nr. 26. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 49-65 + 1 mapa.
- PLESNÍK, P. a kol. 1989. *Malá slovenská vlastiveda 1*. Bratislava: Obzor, 398 s. ISBN 80-215-0021-2
- ŠKVARČEK, A. 1989/1990. Zaľadnenie a prejavy iných morfogenetických procesov posledného glaciálu v reliéfe Kráľovohoľských Tatier., [Glaciation and the manifestation of other morphogenetic processes of the last glacial in the relief of Kráľovohoľské Tatry]. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, nr. 28. Bratislava: Slov. pedagog. naklad., s. 25-43.

Poznámka. Kapitoly A. Škvarčeka „Geomorfologické pomery“ pre dva mapové listy Nitra a Trnava v rámci edície *Vysvetliviek k prehľadnej hydrogeologickej mape ČSSR 1: 200 000*, pripravované v 70. a 80. rokoch 20. storočia Geologickým ústavom Dionýza Štúra, neboli v čase svojho vzniku publikované. Vysvetlivky k týmto listom vyšli až dodatočne v novom autorskom spracovaní v roku 2012.

NAMIESTO ZÁVERU PÁR OSOBNÝCH SPOMIENOK MÁRIE BIZUBOVEJ, KOLEGYNE Z KATEDRY

„Arnold, tak sme ho všetci volali, bol v podstate introvert, človek, ktorý toho veľa nenarozprával. Inak to však bolo v teréne. Nekonečné hodiny dokázal nahlas rozmýšľať a odovzdávať svoje myšlienky, keď sme chodili v 80. rokoch 20. storočia počas mapovacích kurzov so študentmi po náročnom teréne na južnej strane

Nízkych Tatier. Jasenská dolina, Lomnístá dolina, Šifrová dolina, Špiglová dolina, Mrcha dolina... Spolu sme prešli stovky kilometrov, častokrát sme chodili len my dvaja až do tmy. Počúvala som ho so zatajeným dychom a všetko si ukladala do hlavy. Spočiatku som mala ako geológ problém vidieť a rozlíšiť jednotlivé formy georeliéfu, postupne som sa však naučila pozerat' na geomorfologický svet jeho očami. Všetko, čo ma naučil, bola pre mňa vysoká škola terénnej geomorfológie. V živej pamäti mám nádherné terasované náplavové kužele v okolí Heľpy, ktoré ma učil zakresľovať do mapy, kamenné ľadovce a obrovskú sufóznú jamu pod Ďumbierom, gravitačné deformácie na Košariskách či strašnú búrku v Mrcha doline, kedy som sa už lúčila so životom. Ale on so svojím svojským humorom pomohol prekonať strach. Často mi dával ‚zákerne‘ otázky a za správnu odpoveď mi sľúbil pivo, ktoré si v teréne vždy rád dal aj on. Svojím serióznym a poctivým prístupom k terénnej aj pedagogickej práci bol pre mňa veľkým vzorom.“